

Uloga i položaj žena tijekom i nakon Francuske revolucije

Petrik, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:531242>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij pedagogije i povijesti

Ivana Petrik

Uloga i položaj žena tijekom i nakon Francuske revolucije

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari
Sumentor: dr. sc. Igor Josipović, poslijedoktorand

Osijek, 2019.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest
Preddiplomski studij pedagogije i povijesti

Ivana Petrik

Uloga i položaj žena tijekom i nakon Francuske revolucije

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatske i svjetske ranonovovjekovne povijesti

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari
Sumentor: dr. sc. Igor Josipović, poslijedoktorand

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojom vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 11. rujna 2019.

Ivana Petrik

(ime i prezime studenta, JMBAG)

SAŽETAK

Francuska revolucija bila je prva revolucija koja je dobila jači odjek među ženama. Žene su tijekom 18. stoljeća bile u lošem položaju, gotovo bez ikakvog obrazovanja i zaposlenja, a jedina uloga bila je rađanje djece i briga za obitelj. Peticijom, koju su žene napisale pri maršu na Versailles, tražile su povlašteniji položaj u društvu, ali im on nije donio nikakav pomak. One žene koje su se uspjele obrazovati, pokrenuli su borbu za žensko obrazovanje i općenito prava, a jedna od njih je i Olympe de Gauges koja je napisala Deklaraciju o pravima žene i građanke koja sadrži nekoliko dijelova i članaka. Uz nju je stajala i Madame Roland, žena koja je imala priliku sudjelovati u politici, ali su obje pogubljene na giljotini. Ženski klubovi otvaraju se po uzoru na jakobinske u kojima su žene često diskutirale o raznim temama, ali na poslijetku takvi klubovi su zabranjeni. Ipak, žene nisu bile same u svojim borbama za prava, brojni prosvjetiteljski filozofi pisali su djela i pamflete kojima su pomagali ženama. Napoleon Bonaparte početkom 19. stoljeća izdaje Code civil u kojemu jasno opisuje ženina prava, a posebno se osvrće na pitanje razvoda braka. Francuskom revolucijom neznačajno se promijenilo žensko pitanje, ali je ova pobuna ipak bila znak da se prvi puta jače čuje ženski glas.

Ključne riječi: Francuska revolucija, žene, položaj, Olympe de Gauges, Code civil

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. REVOLUCIONARNA FRANCUSKA	2
2.1. Predrevolucija.....	2
2.2. Narodna skupština.....	3
2.3. Revolucionarna kretanja.....	4
2.4. Tijek i kraj revolucije.....	5
2.5. Žene tijekom Francuske revolucije	7
3. OBITELJSKA I POLITIČKA PRAVA ŽENA.....	9
3.1. Zakon o braku i obitelji.....	9
3.2. Odredbe bračnog zakona prema <i>Code civilu</i>	10
4. RAĐANJE FEMINIZMA	12
4.1. Utjecaj muškaraca na razvoj feminizma	13
4.2. Ženski klubovi.....	14
5. DEKLARACIJA O PRAVIMA ŽENE I GRAĐANKE	15
6. UTJECAJNE ŽENE FRANCUSKE REVOLUCIJE	17
6.1. Olympe de Gauges.....	17
6.2. Madame Roland	18
7. ŽENSKI POLOŽAJ NAKON REVOLUCIJE.....	19
8. ZAKLJUČAK.....	21
9. LITERATURA	22

1. UVOD

Započeta 1789. godine, Francuska revolucija i danas je predmetom mnogih istraživanja. Ova je revolucija pokrenula niz drugih diljem Europe s ciljem podizanja humane i društvene svijesti među ljudima. Francuzi potaknuti glađu i nestašicom kruha, odlučuju detronizirati kralja Luja XVI. kao i njegovu obitelj. Sve to dovodi do razrješavanja mnogih pitanja koja muče francuski narod. Javlja se i pojam nejednakosti u društvu pa su predvodnice pokreta bile upravo žene.

U ovom će se radu posebna pozornost obratiti na ženski položaj u francuskom društvu tijekom Francuske revolucije.

Razmatrat će se i pitanje rađanja feminizma, je li se feminizam upravo rodio tijekom revolucije ili je on već postojao i je li trebao samo jedan događaj kao što je Francuska revolucija da bi on izašao na vidjelo. Osim toga, analizirat će se i nekoliko utjecajnih žena koje su ostavile velikoga traga iza sebe i koje su zaslužne za današnje brojne feminističke diskurse. Posebno je važno naglasiti Olympe de Gauges koja je svojom Deklaracijom o pravima žene i građanke napravila prvi veliki korak prema ostvarenju ženskih prava. Uz tu Deklaraciju, osvrst je i na Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina kao originalnoj verziji zakonika o ljudskim pravima. Dotaknut će se i stanja nakon pada jakobinskoga režima i dolaska Napoleona Bonapartea na vlast koji je sa sobom donio novi Građanski zakonik (*Code civil*) u kojem je posebnu pažnju pridao ženskim pravima, a osobitu sklanjanju braka i ženinih bračnih dužnosti. Isto tako, razmotrit ćemo i pitanje otvaranja ženskih klubova te zbog čega su na kraju zabranjeni.

Cilj ovog rada je prikazati na koji su način žene živjele tijekom Francuske revolucije, jesu li imale prava, jesu li se obrazovale i zapošljavale te je li revolucijom nešto od toga izmijenjeno.

2. REVOLUCIONARNA FRANCUSKA

2.1. Predrevolucija

Francuska je početkom 1780-ih godina brojila oko 26 milijuna stanovnika, a od toga je 98% činilo seljačko stanovništvo, dok se cjelokupni narod dijelio na tri staleža. Redom su to bili: prvi stalež kojeg je sačinjavalo *svećenstvo*¹ koje je uživalo ogromna prava, drugi stalež činili su plemići, a treći, i najmnogobrojniji, bila je buržoazija (većinom sitna), građani s relativnim pravima i seljaštvo. Narod je nezadovoljan stanjem, ali jedan od glavnih razloga revolucije bio je nepravedan institucionalni aparat i njegova organizacija gdje je uglavnom prevladavala samovolja kralja i plemića.²

Predrevolucionarni događaji u Francuskoj započinju 1787. godine kada nakon dugog niza godina kraljevska obitelj s kraljem Lujom XVI. na čelu saziva *skupštinu prvaka*. Tijekom cijela dva stoljeća prije, sabor je sazivao kralj, ali se ta praksa s godinama izgubila. Unutar povlaštenijih slojeva, ta je odluka digla veliku uzbunu i oduševljenje. Charles Alexandre de Calonne koji je od 1793. vršio dužnost ministra i kontrolora financija, potkraj 1786. godine poziva skupštinu prvaka za 1787. godinu. Skupština se sastala krajem veljače 1787. godine, a sva opozicija odbila je prijedloge Calonnea te ga kralj Luj XVI. otpušta s dužnosti i na njegovo mjesto postavlja nadbiskupa Toulousea Loméniea de Briennea koji zapaža da su neke Calonneove točke ispravne, ali prvaci se bune i ostaju pristrani svojim odlukama.³ Generalni stalež nije bio zadovoljan što je glasno iznio prvak Gilbert du Motier de La Fayette, no kralj je odbio svaki prijedlog sazivanja tog staleža te raspušta sabor 25. svibnja 1787. godine. Osim traženja sazivanja Generalnih staleža, trebalo se riješiti i pitanje bankrota, rastrošnosti plemića i svećenstva, ali i reformi koje su naposljetku u nekoliko točaka i prihvaćene, na što Prvaci opet zahtijevaju sazivanje Generalnih staleža. Napokon, za 1792. godinu, odlučeno je da će se sazivati Generalni staleži. Kralj je obećao sazivanje sabora nešto ranije, a jedan od vojvoda od Orleansa povikao je: *To je nepravedno!*, nakon čega je ukoren i uhićen što je samo dodatno

¹ Svećenstvo je tada činilo oko 120 000 ljudi diljem Francuske, tj. oko 0,5% ukupnog stanovništva. U: Čepulo, Dalibor, *Francuska revolucija i Deklaracija o pravima čovjeka i građanina 1789. godine: problemi političke demokracije*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1989., 163.

² Čepulo, Dalibor, *Francuska revolucija i Deklaracija o pravima čovjeka i građanina 1789. godine: problemi političke demokracije*, Institut za suvremenu povijest, Časopis za suvremenu povijest, Zagreb, 1989., str.163.

³ Skupina autora (urednik Enrico Cravetto), *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, Jutarnji list, Zagreb, 2004., 519.-520.

pogoršalo već ionako lošu francusku političku scenu. S obzirom da kralj nije želio sazvati Generalni stalež, skupina prvaka pokušala je stvoriti magistarsku aristokraciju. Pokušali su zadržati podršku aristokracije te su se predstavljali kao „prava naroda.“ Njihov vođa Brienne po tom pitanju ništa nije učinio te je čvrsto zadržao svoj antiparlamentarni stav.⁴

U čitavoj Francuskoj već godinu dana tinjale su revolucije po manjim gradovima, kao primjer jednog demonstracijskog puča bio je u gradu Grenobleu 7. srpnja, dan poznat kao Dan crjepova gdje su se demonstranti popeli na krov i crjepovima gađali vladine trupe. Nakon dana crjepova, u pokrajini Dauphine sazvano je plemstvo i građanstvo te je skupština održana u Vizilleu, ali skupština nije pozivala prava na jednakost niti ukidanje kmetstva. Osnovana je stranka koja je dobila određenje kao narodna ili stranka patriota po uzoru na američke, belgijske i nizozemske revolucionare. Njihov je cilj bilo ponovno uspostavljanje Generalnih staleža, a u toj pomahnitaloj situaciji s Trećim staležom, Brienne daje ostavku čime je ubrzan proces sazivanja staleža za 1. svibanj 1789. godinu što je dvije godine ranije od najavljenog, a na njegovo mjesto postavljen je Jacques Necker uživavši povjerenje patriota. Necker je sazvaio skupštinu prvaka, ali su oni već imali namjeru pokretanja revolucije te skupštinu ovakvom kakva je bila 1614. godine.⁵

2.2. Narodna skupština

Osamdesete godine 18. stoljeća bile su loše gotovo za sve grane francuske privrede, poljoprivreda je bila gotovo uništena tih godina. Godine 1788. Francusku je pogodila do tada najgora žetva što je rezultiralo visokim cijenama žitarica, a time i kruha što je diktiralo do tada neviđenu glad među, ionako, loše stojećim stanovništvom.⁶ Zahtijevalo se rješavanje financijskog pitanja, a postojala su tri rješenja: državni bankrot, reforme i obraćanje Generalnim staležima. Generalni su staleži zahtijevali udvostručenje broja zastupnika i pravilo glasovanja *glas po glavi*. Uredbom iz siječnja 1789. godine određeno je da će biti raspisani izbori za Generalne staleže. Staleže su činili isključivo pripadnici klera, plemstva i buržoazije, no među njima se moglo naći trgovaca i liječnika. Neki od izabranih za Stalež bili su grof Mirabeau, Talleyrand, astronom Bailly, Robespierre i opat Siéyes.⁷ Generalne staleže otvorio je kralj 5. svibnja 1789. godine. Udruženi, ali i sukobljeni s ostala dva staleža osnivaju Narodnu skupštinu čime preuzimaju odobravanje nameta, a što je u konačnici značilo da bi

⁴ Skupina autora (urednik Enrico Cravetto), *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 521.

⁵ Isto, 522.

⁶ Eric Hobsbawm, *Doba revolucije 1789.-1848.*, Zagreb, 1987., 68

⁷ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 525.

kralj bio lišen ubiranja nameta. Stalež se povlači u Loptaonicu gdje se zaklinju da više neće doći do toga da se moraju odvojiti. Kralj je na sjednici 23. lipnja ukinuo sve odluke koje su do tada bile afirmirane, no nije se zanimao za pitanja koja su mučila stalež. Luj XVI. 27. lipnja pokušava ukinuti Narodnu skupštinu i lišiti vlasti Treći stalež.⁸

2.3. Revoluciona kretanja

Gladne francuske mase krenule su ujutro 14. srpnja 1789., u tada već dovoljno uzavreloj atmosferi, prema državnom zatvoru Bastilla koji je označavao simbol kraljevske samovolje. Francuzi, vođeni trobojnicom (plavo-crveno-bijelom trobojnicom koja je tada označavala predvođenje slobode), došli su pred zatvor u Pariz te opkolili i otvorili vrata zatvora nakon čega se revolucija proširila. U svojim su naletima seljaci palili dvorove za što su mislili da bi najviše moglo samu kraljevsku obitelj. Pred francuskim seljacima još je ostalo neriješeno pitanje feudalizma, a to se pitanje riješilo tek njihovim prodiranjem u Pariz 4. kolovoza 1789. godine. Skupština je donijela proglas kojim se trajno ukida feudalizam i desetina nakon čega prosvjedi, neredi i štrajkovi među Francuzima prestaju, a rad Skupštine neometano je tekao.⁹ Način provedbe ukidanja feudalizma tek je donesen 15. ožujka 1790. godine.¹⁰

Skupština je potkraj srpnja, po uzoru na američki sustav, počela sa sastavljanjem deklaracije kojima bi se trebala izjednačiti prava Trećeg staleža, barem donekle, s vladajućim slojem. Bitno je naglasiti da se u *Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina* ne spominje ni ime naroda niti francuska nacija, a sve kako bi se ona mogla koristiti u svim državama svijeta.¹¹ Osim toga, Deklaracija je poslužila kao temelj za likvidiranje feudalizma u gotovo svim dijelovima svijeta potkraj 18. stoljeća, a uvela je i neke od novih pojmova kao što su *sloboda, jednakost, pravo, vlasništvo*. Njezino sastavljanje završilo je 27. kolovoza 1789. te je služila kao temelj za nadolazeći Ustav iz 1791. godine.¹² Neki od članaka iz deklaracije upućuju na slobodu čovjeka, da je zakon jednak za sve prema članku broj šest, dok se na primjer, dvanaestim člankom navodi sloboda mišljenja pa čak i vjere i to sve ako se ne remeti javni red utvrđen zakonom. Kralj se opirao donošenju deklaracije jer je to vidno trebalo smanjiti njegov autoritet pa se odlučio na konzerviranost.¹³ Narod je na kraljevo odbijanje deklaracije odgovorio ponovnim ustankom nakon čega je kraljeva obitelj protjerana iz vladajućeg

⁸ Isto, 527.

⁹ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 529.

¹⁰ Isto, str.537.

¹¹ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 530.

¹² Pavičić, M., *Francuska revolucija*, Školska knjiga, Zagreb, 1963., 46.

¹³ Hobsbawm, Eric, *Doba revolucije 1789.-1848.*, Zagreb, 1987., 68

Versaillesa u Pariz i to predvođena ženama i nacionalnom gardom.¹⁴ Novopečeni građani Francuske, nazivani patriotima, počinju se okupljati u klubovima, a uopćeno ime koje su dobili bilo je *jakobinci*¹⁵ jer su imali sastanke u blagovaonici samostana jakobinaca.¹⁶

Ustavotvorna skupština svoju novu vladavinu, temeljenu na Deklaraciji, htjela je oformiti kao ustavnu monarhiju čime bi se trajno lišila kraljeve vlasti. Rješenje protiv bankrota uvidjeli su i u rasprodaji crkvenih i nacionalnih dobara, ali i u ekonomskoj reformi koja je kao takvom bivala sve do 1914. godine. Što se tiče sudstva, uveden je novi izborni red. 1791. godina sa sobom je donijela Ustav (formalno stupio na snagu 3. rujna) koji je sve Francuze dijelio na aktivne i pasivne članove, a svaki je muškarac stariji od 25 godina mogao glasati ako plaća porez i nastanjen je u kotaru više od godine dana.¹⁷ Ustav je sa sobom donio narodnu suverenost, no pravo glasa i dalje je ovisilo o cenzusima. Glavni državni aparat, sudstvo, svojom izbornošću postaje neovisno o zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, a kralj je imao pravo suspenzivnog veta. Iako je ukinuto ropstvo i zadržan kolonijalni sustav, žene i dalje nisu imale pravo glasa. Ipak, Ustav kao temeljni zakon nije odražavao sve želje francuskog naroda.¹⁸

2.4. Tijek i kraj revolucije

Osvajanjem vlasti, Treći je stalež 1789. formirao političke stranke koje su se nisu slagale i nadmetale su se. Riječ je o već ranije spomenutim jakobincima ili *montanjari, brđani*¹⁹ koji su zastupali prava sitnog građanstva, demokratski orijentirani te ukidanje nejednakosti među ljudima. Njihov vođa bio je Maximilien Robespierre. Nasuprot su im stajali žirondinci (dobili ime po francuskoj pokrajini Gironde) koji su zastupali obrazovanije građanstvo i buržoaziju, a zalagali se za slobodno tržište.²⁰

Rat između Francuske i Habsburške Monarhije i Pruske izbija 20. travnja 1792. godine. Ovaj je rat označavao zaraćene strane s jedne strane branitelja starog poretka, a s druge branitelja novog, revolucionarnog pokreta, a uz to je i napravio prekretnicu u samoj revoluciji te donio novi društveni poredak. Rat koji je tada izbio sa sobom je donio neviđene razmjere nasilja među francuskim stanovništvom, a zbog rata je revolucija postala pobjednička. Isprva,

¹⁴ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 533.

¹⁵ U Francuskoj su se isprva nazivali *dominikancima*

¹⁶ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 534.

¹⁷ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 545.

¹⁸ Čepulo, Dalibor, *Francuska revolucija i Deklaracija o pravima čovjeka i građanina 1789. godine: problemi političke demokracije*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1989., 165.

¹⁹ Nazivani su brđanima jer su sjedili u zadnjim redovima i jer su bili radikalnij. U: Skupina autora, *Velika ilustrirana povijest svijeta 13*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1974, str. 5917.

²⁰ Skupina autora, *Velika ilustrirana povijest svijeta 13*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1974., 5919.

Francuska je gubila od Habsburške Monarhije i Pruske na belgijskog granici, a sankiloti²¹ su čuli da je kralj u dosluhu sa zaraćenom stranom. Kralju se onemogućio tako državni udar te revolucionari ponovno dolaze pred kraljevski tabor gdje kralj stavlja veto na odluke koje su netom sankiloti izglasali. Na putu do tabora, naoružani seljaci pjevali su pjesmu *Bojnom popijevkom vojske na Rajni* koja je kasnije postala današnjom francuskom himnom – *Marseljeza*. Glavni pohod odvijao se 10. kolovoza kada su same pristaše revolucije detronizirali kralja, zatvorili ga u zatvor Temple i odlučili sazivanje Konventa (osiguravanje nove vlade). Sve je to godilo pruskoj vojsci koji su već idućega dana ušli u grad te ubili više tisuća ljudi, a ministar pravosuđa, Georges-Jacques Danton sve je to odobravao.²²

Konvent je spontano nastao tijekom drugog pohoda na kralja, a sačinjavao je pristaše građanstva i republikanaca te su u jednom bili složni, a to je da se trajno riješe izdajničkog kralja. Žirondinci su htjeli kralja zadržati u zatvoru dok se ne potpiše pariški mir, ali montanjari su bili odlični da se kralja ubije, vješanjem, što je i učinjeno 21. siječnja 1793. godine. Konvent je 1793. donio novi ustav koji je doneseno opće pravo glasa za muškarce i priznata neka socijalna prava. Jakobinci, oslobođeni kralja i predvođeni Robespierrom, počinju provoditi teror koji je trajao od listopada 1793. do srpnja 1794. Neke od terorističkih odluka bilo je masovno novačenje vojnika, poskupljenje gotovo svega protiv čega su se sankiloti i ostali nepolitički narod počeli boriti, uvođenje novog kalendara i to s brojanjem godina od 22.9.1793. godine, ali ga je 1806. Napoleon Bonaparte ukinuo. Smrtne presude, provođenje istraga, uhićenja i svega ostalog što se kosilo s deklaracijom, navelo je Konvent da se okrene protiv Maximilliana Robespiera te da ga se uhiti i ubije 28. srpnja 1794. godine što je označavalo kraj jakobinskog terora.²³

Nakon pada M. Robespierrea i jakobinske diktature, počinje reakcijski pokret koji su započeli *dantonisti*, žirondinci i pristaše monarhije te se 1795. sastaje Direktorij od pet članova. Nova je vlada bila i potpomognuta uspjesima vanjskih neprijatelja kao što su Austrija i Belgija.²⁴ Još za trajanja revolucije, Napoleon Bonaparte stao je uz jakobince te je tako jačao svoj utjecaj gdje je 1794. godine postavljen za glavnog zapovjednika vojske. Njegovim glavnim postignućem smatra se osvajanje Egipta pa je tako prenio francusku vlast i na afrički kontinent. Tada dolazi i do krize novonastalog Direktorija kada ga pokušavaju svrgnuti s vlasti, ali se on proglašava prvim konzulom 1799. godine čime prestaje Direktorij i

²¹ Sankiloti su doslovno ljudi koji nose hlače do koljena, ali zapravo je označavao pogrdan naziv za francuske revolucionare, uglavnom su to bili trgovci, obrtnici. Zapravo su preuzeli vlast u svoje ruke od 1792. do 1794. U: Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 570.

²² Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 573.

²³ Isto, 573.

²⁴ Skupina autora, *Velika ilustrirana povijest svijeta 13*, 5925.

nastaje Konzulat. Pet godina kasnije proglašava se carem, a parlament nastao Francuskom revolucijom i dalje se sastajao, no ovlasti više nisu bile iste jer su se međusobno podijelili na Senat i Državno vijeće potpuno izmijenivši francuski stil vladanja. Uveo je brojne reforme, a poseban je naglasak stavio na obrazovanja i vojsku, kao i pravosuđe – napisao *Code civil* tj. Građanski zakonik. Uredio je i odnose s crkvom pa je sklopio konkordat s Vatikanom 1801. godine. Njegovi uspjesi smetali su drugim vladarima pa je protiv sebe usmjerio nekoliko koalicija koje su ga na koncu porazile 1815., a do tada je osvojio veći dio srednje i zapadne Europe. Život mu se završava izgnanstvom na Svetu Helenu i njegov je ratnički život bio uzorom mnogih priča, skladbi (na primjer, Beethovenova III. simfonija najprije je nazvana *Bonaparte*, a zatim *Eroica*) i kasnijih događaja jer se isticao moćnom energijom i golemom radnom sposobnošću.²⁵ Napoleon je u francusko društvo ušao kao jedan od najmoćnijih vladara, iako je vrlo kratko vladao, učinio je mnogo za svoje sugrađane te se bitno razlikovao od dotadašnjeg rastrošnog Luja XVI.

2.5. Žene tijekom Francuske revolucije

Žene su i prije same Francuske revolucije, pozivale i ohrabljivale muškarce na pobune jer nisu mogle kao bića bez prava sudjelovati u javnim raspravama i pobunama. Tijekom same Francuske revolucije, to jest, napada na državni zatvor Bastillu, žene su bile te koje su predvodile narod, što je već tada dovoljno dokazivalo da se radilo u burnoj i, do tada, neviđenoj revoluciji. Jules Michelet²⁶ u svojem djelu *The Women of French Revolution* navodi kako je Francuska revolucija zapravo stvar žena. Jer su upravo žene bile pobunjene i potlačene u društvu, one koje su zahtijevale kruha, a i smjenu kralja.²⁷ Narodna skupština koja je proglašena 1789. godine nije bila zadovoljavajuća niti muškarcima niti ženama, a kralj Luj XVI. izdao je proglas u kojem se Treći stalež mogao potužiti pa su tako žene izdale peticiju u siječnju 1789., još prije same pobune, u kojem su žustro osudile saziv Narodne skupštine. Osim ovoga pitanja, isticale su i važnost pitanja bilo kakvog obrazovanja žena, a potom i njihovo (ne)zaposlenje. Peticija je sadržavala poruke nezadovoljstva kao i iskustva žena koje su radile teške poslove. Nametao se problem prostitutki i žena „lakog morala“ nakon čega pobunjene žene odgovaraju izopćavanjem istih, ali istodobno i isključenjem iz javnog života

²⁵ „Napoleon Bonaparte“, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42926> (pristup: 22.6.2019.)

²⁶ Jules Michelet bio je jedan od najpoznatijih francuskih povjesničara i jedan od rijetkih koji je podržavao ženski pokret tijekom Francuske revolucije.

²⁷ Jules Michelet, *The Women of French revolution*, Paris: Delahays, 1853., 92.

svih muškaraca koji su do tada radili u *ženskim poslovima*²⁸. Nezadovoljne su žene to sve zapisale u tzv. *Cahiers de doléances*, dokument i/ili peticija koji se trebao predati kralju Luju XVI. 1789. godine.²⁹

Poznat je ženski marš na Versailles tijekom listopada 1789. godine. Početkom listopada 1789. godine nekolicina žena, potaknuta nezadovoljstvom *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina* i kraljevih neodobrenih zahtjeva, krenula je na dvorac gdje su povikivale u rukama držeći oružje: *Kada će biti kruha?* Tijekom pohoda, pridružile su im se i druge žene pa se do Versaillesa broj žena udvostručio. Kralj je kasnije prihvatio deklaraciju i sve zahtjeve, a poštovanje i uvažavanje koje su te žene tada zadobile bilo je veliko pa je svim *pobjednicima Bastille* u čast 1793. podignut slavoluk.³⁰ Jules Michelet je kasnije, povodom ovog događaja, rekao: *Muškarci su zauzeli Bastillu, žene su zauzele kralja!* (prijevod na francuski jezik: *Les hommes ont pris la Bastille, et les femmes ont pris le roi*).³¹

²⁸ Ženskim poslovima tada se nazivalo sve ono što je bivalo povezano s kućanstvom i/ili odgojem djece (kuharica, pomoćnica u gospodskim kućama, pralja, krojačica...).

²⁹ G. Bock, *Žena u historiji Evrope: od srednjeg veka do danas*, Beograd, 2005., 65-66.

³⁰ Isto, 70.-73.

³¹ Jules Michelet, *The Women of French Revolution*, 92.

3. OBITELJSKA I POLITIČKA PRAVA ŽENA

Iako je Francuska revolucija pokrenula neka od pitanja položaja čovjeka u društvu, njegova postojanja i općenito njegova prava, ona nije ispunila očekivanja žena u području općeg prava, no ipak pokrenula su se važna pitanja opstojanja žena i njezin pravno-politički status unutar prosvijećenog društva. Deklaracija i Ustav ipak nisu regulirali ni pravo jednakosti među muškarcima pa je tako pravo glasa imao muškarac stariji od 25 godina, ali samo ako je plaćao veći porez od tri nadnice. U Ustavu iz 1791. godine proklamira se sloboda i jednakost ljudi, no ne definira se ravnopravnost žena i muškaraca. Veliku ulogu kod ženskih prava imala je i Crkva koja je naglašavala dužnost muža prema ženi i obrnuto, a žene su uglavnom vodile tradicionalni vjerski način života gdje su u vjeri pronalazile gotovo svaku potporu.³² Na društvene odnose se primjenjivalo običajno pravo na sjeveru, rimsko na jugu, crkveno pravo koje je sa sobom donosilo podređen položaj žena prema muškarcu. Prema običajnom pravu, razvod nije bio dopušten, no u civilnom i crkvenom životu je bio dopušten, ali je crkveni zakon ipak diskriminirao žene. Ustavom je također uređeno da je brak samo građanski ugovor.³³

3.1. Zakon o braku i obitelji

Ustavotvorna skupština na svojoj posljednjoj sjednici održanoj 20. rujna 1792. donijela je Zakon o razvodu tj. *Zakon o braku i obitelji* (kasnije je tako nazvan). Taj je zakon olakšao život ženama koje su često u brakovima doživljavale nasilje i maltretiranje. Na nacionalnoj razini taj je zakon donio oko trideset tisuća razvoda, ponajviše u gradovima te je on trajao sve do donošenje Napoleonova kodeksa 1804. godine.³⁴ Zakonom je regulirano pitanje prava žena unutar nesretne obitelji, ali je kao posljedica dolazilo do nerazumljivih razloga prekida braka kao npr. *nepogođenog temperamenta* tj. da supružnici nisu istog karaktera te da se ne slažu u većini stvari. Osim toga, zakon je donio i razvod siromašnim ženama, a neki od glavnih razloga razvodu bio je preljub, zlostavljanje i ponižavanje. Ovime je oslabila patrijarhalna vlast u obitelji jer su većinom žene bile te koje su podnosile prijavu za rastavu braka, ali do

³² Zrinka Erent-Sunko, „Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code civila iz 1804. godine – pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative“, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* (Zagreb, 2011), 574. <https://hrcak.srce.hr/67124> (pristup: 13.5.2019.)

³³ Isto, 580.

³⁴ „French Revolution“, Enciklopedija.com, <https://www.encyclopedia.com/history/modern-europe/french-history/french-revolution#FrenchRe> (pristup 13.5.2019.)

1803. godine.³⁵ Jedan od aspekta ovog zakona je učvršćenje braka, pa je tako brak postao zakonskom obvezom.

Novost koju je sa sobom donio ovaj zakon bilo je izjednačavanje nasljednog prava unutar obitelji kao i izvanbračne djece s bračnom. Takvom odlukom zasigurno je došlo do velikih promjena pri nasljedstvu zbog toga što su kćeri konačno mogle naslijediti očinsku imovinu no nakon toga je uslijedio val smanjenog rađanja djece pa su francuske obitelji brojile tek dvoje ili troje djece.³⁶

3.2. Odredbe bračnog zakona prema *Code civilu*

Opći građanski zakonik donesen je neposredno nakon završetka Francuske revolucije i Napoleonova preuzimanja vlasti. Potaknut nepravilnostima i nezadovoljstvom ishoda revolucije, Napoleon daje naredbu za pisanjem zakonika koji naziva Code civil. Njime muškarci postaju stariji od 21 godinu punoljetnima, a žene ne pa se ovdje ogleda različiti građanski status muškarca i žene. Članak 12 bavi se određenjem da žena koja je strankinja, udajom za Francuza postaje punopravna francuska građanka preko svoga supruga, no već 37. članak upućuje na to da žena nije imala prava pokretati sudski proces niti oduzimati nekome imovinu, a kamoli raspolagati njome.³⁷ Postojalo je nekoliko uvjeta za zaključenje braka, a jedan od njih leži u punoljetnosti pristupa braku, a on je činio 18 godina za muškarca te 15 godina za ženu. Mladenkin otac i/ili uži muški član obitelji potvrđivali su brak do njezine 21. godine, a u slučaju da je otac preminuo ili ga nema, odobrenje provodi majka prema članku 173. Prema članku 212 bez obzira na spol, oboje su morali jedno drugome obećati vjernost, pomoć i potporu, ali je i taj zakon ipak kontradiktoran jer nalaže da žena prema muškarcu mora biti poslušna i ne uplitati se previše u muževu odluku gdje će se živjeti. Ženski je miraz bio obavezan, ali ulaskom u brak ona sama nije mogla raspolagati tom istom imovinom.³⁸ Razlike se ogledaju i kod utvrđivanja očinstva, koje je bilo zabranjeno, i utvrđivanja majčinstva koje je bilo potpuno dopušteno. Najviše su patila izvanbračna djeca koja nisu bila jednaka bračnoj djeci, a nisu mogli niti posjedovati vlastitu imovinu. S obzirom da se radi o revolucionarnim i ratnim godinama, većina muškaraca pogibala je vrlo mlada pa je skrb o djeci preuzimala majka. Skrbništvo se jedino utvrđivalo ako bi se majka udala drugi puta, a to

³⁵ „Divorce and Women in France“, *Enciklopedia.com*, <https://www.ohio.edu/chastain/dh/divorce.htm> (pristup: 13.5.2019.)

³⁶Z. Erent-Sunko, "Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code civila iz 1804. godine – pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative", 581.-582.

³⁷ Isto, 586.

³⁸ Isto, 589.

su provodili obiteljski vijećnici prema članku 395. Ženama starijima od pedeset godina bilo je dozvoljeno usvajanje djece, ali samo u slučaju da nisu imala svoju vlastiti te da su 15 godina starije od osobe koju posvajaju.³⁹

³⁹Z. Erent-Sunko, "Obiteljskopравни положај жена у Француској од 1789. до 1816. с анализом Code civila из 1804. године – питање темеља изградње савремене обителјскoправне регулативе", 592.

4. RAĐANJE FEMINIZMA

Feminizam se nije rodio s Francuskom revolucijom, ali je dozvolio da se žene osnaže i pokušaju same krenuti u rješavanje svojih problema. Zapravo, feminizam kakav se rodio u Francuskoj označavao je veliku emancipaciju žena, ali s druge strane predstavljao je strah među budućim generacijama. Žene su imale jasno definirane zahtjeve kojima su se vodile, a sve je usmjereno na to da budu jednake muškarcima. Ono što su francuske žene uspjele tih 1790-ih godina, potaknule je i ostatak zapadne, pa i srednje Europe na isto. Ranije spomenuta ženska peticija iz 1789. zagovarala je žensko pravo glasa, ali i da ih kralj u potpunosti odobri putem Generalnih staleža. No, nedovoljno dobar rad Generalnih staleža nije im omogućio ostvarenje zahtjeva. Potaknute prosvjetiteljstvom u toj su peticiji detaljno obradile ženske probleme toga doba (npr. nepovoljno obrazovanje ili lošu ekonomsku poziciju unutar društva). Stoga su u svojoj peticiji navele i ovo: *Mi tražimo da budemo prosvjećene, da imamo posao, ne da bismo uzurpirale muški autoritet, već da bi nas muškarci više cijenili. Mi tražimo da izađemo iz stanja ignoriranja, da budemo sposobne našoj djeci dati zdravo i razumno obrazovanje kako bi od njih napravile podanike koji će biti dostojni toga da vam služe.*⁴⁰

Žene nisu bile spomenute u Deklaraciji prava čovjeka i građanina iz 1789. pa se u pitanje počelo dovoditi što uopće predstavlja „građanin“ i može li žena uopće biti građankom? Odmah po donošenju Deklaracije, izdan je *salijski zakon* koji je označavao potpuno lišenje žena s francuskog trona, a to se lako moglo dogoditi nakon smrti Luja XVI. jer je kraljevo najstarije dijete bila kćer, ali ipak dijele građane na pasivne i aktivne čime su žene izostavljene iz izbornog tijela suverene nacije.⁴¹

⁴⁰Darline Gay Levy i dr., *Woman and Revolutionary Paris, 1789 – 1795*, University of Illinois Press, 1979, 18-21.

⁴¹Sarah Hanley, *Encyclopedie politique et historique des femmes*, Paris, 1997., 11-30.

4.1. Utjecaj muškaraca na razvoj feminizma

Veliki zagovaratelj ženskih prava i na neki način vođa feminizma Francuske revolucije bio je francuski filozof Marquis de Condorcet koji srpnju 1790. piše svoj *Pledoaje za građanstvo žena*. On je bio jedan od filozofa koji su bili dio Generalnih staleža. Bitno je napomenuti da se Condorcet nije slagao s time da su muškarci i žene potpuno isti, čak naprotiv rekao je da su to dva različita spola, ali njegovo gledište potpuno je odgovaralo prosvjetiteljskim idejama jednakosti ljudi. Jedan je od rijetkih koji se javno suprotstavio termin javne koristi koji je uključivao pitanje o ženskom utjecaju i političkom aktivizmu te je zastupao stajalište da sve žene koje plaćaju porez, imaju i pravo glasa. Vidjevši razliku između spolova, on još uvijek tvrdi da biološke i obrazovne razlike ne čine žene slabijima ili manjim od muškaraca.⁴² Drugi muškarac koji se zalagao za prava žena bio je republikanski novinar Louis Marie Prudhomme, zapravo, prodavač knjiga koji je tijekom revolucije objavljivao mnoge letke i knjige. Isprva je zastupao stav da žene ne bi trebale dalje od kuhinje i domaćinstva, ali kasnije mijenja mišljenje. Podržavao je prava žena tako što je objavljivao novine, a piše o tome kako su žene još dok su Gali vladali, imali veće pravo glasa u zemlji, da su glasale kao i muškarci.⁴³

Osim njih, isticali su se još poneki muškarci koji su većinom kroz svoje tekstove odavali počast i zasluge revolucionarnim francuskim ženama, a većinom nakon same revolucije. Pariški pisac Gabriel Legouve je 1801. godine napisao pjesmu na čak 92 stranice davši joj naslov *Zasluga žena*, drugi je bio utjecajni građanin Milana, Toseli, koji se zalagao da žene mogu imati udjela u društvenim obvezama što je u konačnici značilo sudjelovanje u književnosti i znanosti. Vicont de Segur, 1803. godine, piše povijest žena pod naslovom *Žene: njihovo stanje i utjecaj u društvu*. Charles Fourier je u svojoj Teoriji o četiri pokreta i općim sudbinama iz 1808. godine komentirao odsustvo pravde prema ženama u godinama revolucije.⁴⁴

⁴² „Women's Right and the French Revolution“, <https://blog.uwgb.edu/revolutions/womens-rights-and-the-french-revolution/>, (pristup: 31.5.2019.)

⁴³ Isto, (pristup: 31.5.2019.)

⁴⁴ Isto, (pristup: 31.5.2019.)

4.2. Ženski klubovi

Žene su, po dolasku Jakobinaca na vlast, silno željele biti dio Klubova jakobinaca, ali im je to bilo strogo zabranjeno. Iako su doneseni novi poboljšani zakoni za žene, ponajprije *Zakon o braku i obitelji*, žene su počele s izgradnjom svoje organizacije, a koje ne bi bila pod nadzorom muškaraca, no ubrzo su stvorili sumnju među zabrinutim muškarcima. Nakon što je pogubljen kralj Luj XVI., 1793., žene osnivaju dva ženska kluba u Lionu i Dijonu. O njima je tada pisao i Prudhomme te u svojoj najčitanijoj kolumni istaknuo kako žene ipak ne bi trebale otvarati klubove i da im je bolje da se vrate kući i brinu o svojem domaćinstvu. Smatrao je da je to zlo za Republiku jer će *lionske* i *dijonske* žene potaknuti ostale Francuskinje da otvore svoje klubove, a time bi se ugasila domaćinstva i žene više ne bi imale uloge kakve su imale prije, a to su uloga majke i domaćice.⁴⁵ Blandine Demoulin bila je predsjednica *Dijon Societe des Amies*⁴⁶ koja je odgovorila na Prudhommovu izjavu s riječima da svaki pojedinac mora biti dio integrirane sredine i da bi svi trebali surađivati za dobrobit države, a da bi žene kao cjelina društva doprinosile općem dobru. Za nju je Francuska revolucija bila uzlazak morala žena, vraćanje u prirodno dostojanstvo, uz što je nadodala da ako su negdje žene robinje, da su muškarci podanici despotizma. Prudhomme joj je na to odgovorio: *Pustite muškarce da vode* *revoluciju!*⁴⁷

U svibnju 1793. godine, žene su pokrenule *Pariško društvo revolucionarnih republikanskih građanki*. Odmah su doživjele uspjeh jer su se uglavnom povezale s punopravnim građanima, uglavnom muškarcima. Nije se radilo o klasičnom feminističkom društvu već su njezine članice imale čak i terorističku konotaciju, to jest, željele su glavnu ulogu u obrani nacije izvana i iznutra. Njihova se ratobornost očitovala u odbacivanju bogatih žirondinaca, ratnih profitera i svih ostalih državnih neprijatelja. Stvaranje ženskih klubova potaklo bi konačno razrješavanje dalekosežnih i otvorenih uplitanja muškaraca u sve segmente života. Žena koja nije bila ni Parižanka ni članica ovoga društva ubila je Jean Paula Marata što je među jakobincima stvorilo nerazmjerni strah. U jesen 1793. žene su započele kampanju fizičkog zastrašivanja te su od zaposlenih žena tražile da nose trobojne kokarde, no druge su žene tražile raspuštanje svih ženskih klubova. Jakobinci su odgovorili obračunom prema svim militantnim ženama donoseći izvještaj 30. listopada 1793. u kojem traže ukidanje i zabranu svih klubova, a da sve sjednice društava i udruga budu javne.⁴⁸

⁴⁵ Karen Offen, *European Feminisms, 1700-1950*, Kalifornija, 2000., 50-60.

⁴⁶ Prijevod: Dižonsko društvo prijateljica

⁴⁷ Karen Offen, *European Feminisms, 1700-1950*, 62-63.

⁴⁸ Karen Offen, *European Feminisms, 1700-1950*, 64.

5. DEKLARACIJA O PRAVIMA ŽENE I GRAĐANKE

Jedna od najistaknutijih žena Francuske revolucije bila je Olympe de Gauges koja je svojom deklaracijom upućenu ženama promijenila dotadašnje stanje jakobinskoga poretka. Tom je deklaracijom uzdrmala jakobinsku diktaturu već u samim njezinim počecima. Sastavljena je 13. rujna 1791, a francuski naziv glasio je *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* (Deklaracija o pravima žene i građanke). U deklaraciji oslovljava građanke s *homme* što u francuskom jeziku znači čovjek i/ili muškarac, a u originalnoj Deklaraciji iz 1789. *homme* znači isključivo muškarac. Deklaracija se sadržavala od nekoliko dijelova, a prvi je upućen kraljici Mariji Antoaneti, zatim su tu: predgovor, preambulu, sedamnaest članova, pogovor i Društveni ugovor muškarca i žene.⁴⁹

U samom predgovoru, autorica izdvaja kao uzrok pomanjkanja prava žena korupcija i nedaće naroda i započinje pamflet riječima: *Muškarče, jesi li sposoban biti pravedan? Žena te pita. Barem to pravo joj ne možeš uzeti. Reci mi, tko ti je dao tu samovoljnu moć da ugnjetavaš moj spol?* Autorica svojom izjavom, vrlo provocira pamflet, ali u konačnici to joj je i bio cilj. U preambuli invokativno započinjanje rečenice s *Majke, kćeri, sestre, predstavnice naroda, tražite mogućnost da tvorite Narodnu skupštinu*. Njezina je zadaća bila da u obliku pisanog dokumenta kaže ostalim ženama koja su njihova prava, da one imaju prava, da nisu krive što su muškarci superiorniji.⁵⁰

U prvom se članku govori o tome kako se žene rađaju i ostaju jednake cijelog života muškarcima, a da jedino određene društvene razlike mogu biti zasnovane na općoj koristi. Drugi članak opisuje svrhu udruživanja žena u političke stranke te da to na neki način osigurava slobodu. Zatim u trećem članku riječ je o suverenitetu koji počiva na narodu, a da je to jedinstvo žene i čovjeka. Kroz ovaj se članak može jasno vidjeti stvaranje francuske nacije koja je jedna od najkarakterističnijih primjera stvaranja nacije *od države prema narodu*. Nadalje, govori se o tome kako čovjek ne može biti prisiljen raditi bilo što protivno njegovoj volji. Idući članak opisuje kako žena treba tvoriti zakon te da svi koji se smatraju jednakima trebaju imati isti pristup svim častima i radnim mjestima neovisno o spolu, osim onih u njihovim vrlinama i njihovoj nadarenosti. Bitno je naglasiti da se sedmi članak odnosi na to da je žena potpuno ravnopravna s muškarcem pri kažnjavanju nakon počinjenja određenog kaznenog djela, a u skladu s time je i deveti članak koji govori o strogom kažnjavanju žene

⁴⁹ G. Bock, *Žena u historiji Evrope: od srednjeg veka do danas*, 86.

⁵⁰ Skupina autora, *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*, 532.

nakon zločina. Deseti je članak primjer kako se žena ne bi može okaljati ako sama stane pred govornicu ili slobodno djeluje. Prema jedanaestom članku izražavanje misli i stavova jedno je od najdragocjenijih prava žene što je značilo da svaka žena ima slobodu govora i da slobodno može propovijedati svoje misli. Građanke i građani imaju pravo utvrditi nužnost javnih doprinosa što je značilo da mogu pristati na dopuštenje jednake podjele (npr. imetka), javne uprave, svote, određivanje osnovice i poreza (prema 14. članku) Šesnaesti članak odnosi se na ustav kao temeljni državni dokument te da je ustav nevažeći ako većina pojedinaca ne surađuje pri njegovoj izradi. U posljednjem članku, 17., govori se o svojinama koje mogu biti odvojene ili zajedničke, ali da su one nepovredivo i sveto pravo.⁵¹

Pogovor započinje rečenicom *Žene, probudite se, prepoznajte svoja prava* i jasno daje do znanja i „otvara oči“ svim ženama prema njihovim pravima i mogućnostima. Ono što se još navodi je da su žene zapravo nasilnog ponašanja, a da je to možda jedan od razloga zašto bi ipak trebale biti sudionice javnog života. Pitanja o braku sročena su u pogovoru, a nadalje ih razmatra u dijelu nazvanom *Društveni ugovor muškarca i žene*. Posljednji se dio deklaracije odnosi na stvarni ugovor koji započinje *Mi, _____ i _____, ..., se ujedinjujemo...*, danas bi se to moglo analizirati kao jedna vrsta prebračnog ugovora u kojem se govori kako će žena imati pravo nasljedstva muževa imetka. Ovdje navodi i prostituciju za koju kaže da ju je potrebno reorganizirati u posebnim četvrtima.⁵²

Gisela Bock u svojem djelu o povijesti žena govori kako je zapravo čitav, tadašnji, ženski rad bio zanemaren, pa je istu sudbinu pogodila i Deklaracija o pravima žene i građanke, a jedan o razloga je i što deklaracija nikada nije ugledala svjetlo dana i bila približena svim ženama, ne samo Francuske, nego i ostatka Europe. Trebalo je više od 50 godina da se ženska verzija deklaracije objelodani i to sve zbog ponovnog traženje ženskog prava glasa u revolucionarnim godinama 19. stoljeća. (1848. godine).⁵³ Sa sigurnošću se može tvrditi da je ovo najdragocjeniji primjer borbe za prava žena kasnog 18. stoljeća, a da je imala odjek u daljnjoj budućnosti. Upravo je ova deklaracija omogućila ženama da spoznaju njihovu moć u društvu, da se uvidi njihova prava uloga i položaj. Značajna je i jer se prema njoj razvio feministički diskurs ženske povijesti svijeta koja je i danas predmetom rasprava i radova.

⁵¹ D. G. Levy, *Women in Revolutionary Paris, 1789-1795.*, 87-96

⁵² Isto, 87.-96.

⁵³ G. Bock, *Žena u istoriji Evrope: od srednjeg veka do danas*, 91.

6. UTJECAJNE ŽENE FRANCUSKE REVOLUCIJE

6.1. Olympe de Gauges

Olympe de Gauges bila je jedna od žena koja je ostavila značajan trag u francuskoj povijesti, ali i svjetskoj osobito kada su u pitanju prava žena. Ova je žena rođena 7. svibnja 1748. na jugu Francuske kao Maria de Gouze. Sa sedamnaest godina udala se za Lousia Aubrya. Olympe tada odlazi sa sinom u Pariz kako bi postala građankom i to je sa sobom nosilo promjenu identiteta – imena i prezimena, a bila je vrsna spisateljica. Došavši u Pariz, postala je kurtizanom i ljubavnicom visokopozicioniranih pariških političara.⁵⁴ Olympe je u svemu bila drugačija i žena ispred vremena u kojem je živjela, a s obzirom da je bila obrazovana, postaje *femme de lettres*, to jest, učena žena (samo 10% žena je za vrijeme Luja XVI. znalo napisati svoje ime).⁵⁵ Upravo je ona pod revolucionarnim gibanjima, odlučila napustiti svoj laki život i pisanje da bi se okrenula progovaranju o ženama i njihovom teškom položaju i ulozi u društvu, a to je mogla upravo iz neposredne blizine i činiti.⁵⁶ Upoznata s idejama prosvjetiteljstva i modelom prirodnog prava po uzoru na J.J. Rousseaua, piše 1788. godine *Primitivnu sreću muškaraca* koji govori o nacrtu društva u prirodnom stanju kao i ravnopravnost muškog i ženskog spola *koji se vole*.⁵⁷

Iako je sastavila uvjerljivo najvrjedniji prikaz ženskih prava Francuske, njezin je rad omalovažavan. S obzirom da je deklaracija nastala u vremenu potpunog kaosa u državi, njezin se rad tolerirao, ali samo do pojave jakobinaca koji su mahom počeli provoditi teror nad aktivisticama, ali i svima ostalima, a uza sve, Olympe se smatrala opasnom žirondinkom što je dodatno pogoršavalo njezin položaj. Posljednje djelo koje je objavila uoči pogubljenja bilo je *Tri urne ili dobrobit domovine, od putnika kroz zrak* - tim je djelom pokušavala načiniti referendum kojim bi stanovnici Francuske mogli birati o obliku vladavine, a osobito oblik federalizma što je po Robespierreu bio žirondinizam. Život je izgubila 1793. godine, kao i većina pobunjenika, novom napravom za pogubljenje, na giljotini, čime je postala drugom ženom pogubljenom na ovaj način, odmah nakon kraljice Marije Antoanete, a nekoliko dana prije Madame Roland.⁵⁸

⁵⁴ S. Mousset, *Women's Rights And the French Revolution: A Biography of Olympe De Gouges*, New Jersey, 2007, 9-11.

⁵⁵ G. Bock, *Žena u istoriji Evrope : od srednjeg veka do danas*, 83.

⁵⁶ Y. Bessieres, P. Niedzwiecki, *Women in the French Revolution (1789)*, 13.

⁵⁷ G. Bock, *Žena u istoriji Evrope : od srednjeg veka do danas*, 84.

⁵⁸ Isto, str. 84.-93.

6.2. Madame Roland

Marie-Jeanne Philipon, ali poznatija kao Madame Roland bila je još jedna u nizu žena koja je dala svoj život pri podizanju revolucije u Francuskoj. Rođena je u Parizu 1754. godine u obitelji srednje klase gdje je živjela s medicinskom sestrom prve dvije godine. Već u ranoj dobi, Marie-Jeanne čita i piše, proučava povijest, filozofiju i poeziju s obzirom da je rođena u vrijeme najvećih francuskih filozofa, a sve je to kasnije utjecalo na njezino gledište stanja u Parizu devedesetih godina 18. stoljeća. To revno učenje dovelo ju je do studija, a u jednom svom pismu navodi kako želi studirati jer treba hranu. Ugledavši se na brojne ateističke filozofe, kao što je Voltaire, ona odbacuje religiju i nastavlja živjeti u duhu bezboštva. Osim Voltaira, njezina stajališta odredili su i J. J. Rousseau i Plutarh gdje je u svojim memoarima navodila kako je Plutarh odredio nju kao republikanca. Marie-Jeanne zaljubila se u dvadeset godina starijeg muškarca za kojeg se udaje 1780. godine, a kasnije mu je pomagala oko spisa, prepisivanja, prevođenja i drugih administrativnih poslova gdje se počinje družiti s piscima i znanstvenicima. Prije svega, Madame Roland nije se deklarirala kao feministkinja, a u jednom spisu navodi kako žene ne bi smjele u javnosti prikazivati svoje učenje ili talente. U međuvremenu, došlo je do francuske krize, nestašice kruha i hrane, a Madamein suprug i ona podržavali su pobunjenike u samom početku.⁵⁹

Godine 1791. sa suprugom odlazi u Pariz gdje je on imenovan ministrom unutarnjih poslova, a priklonio se žirondincima koji su zagovarali ograničenu i decentraliziranu vladavinu. Roland zatim postaje jednom od glavnih promatrača u Narodnoj skupštini pomno bilježeci događaje, a za Robespierrea je rekla da je nepotkupljiv te da će postati krvni neprijatelj. Ona otvara i svoj ženski salon, karakterističan za jakobinsko doba, u kojem se raspravljalo o politici, no za razliku od drugih devijantnih žena, ona je bila vrlo tiha. Zbog toga, ona već 7. prosinca 1792. biva odvedena pred sud gdje je bila optužena za pokretanje rojalističke urote, a nedugo zatim i njezin muž daje ostavku na mjestu ministra (nakon smaknuća kralja Luja XVI. 1793. godine). Prije samog pogubljenja napisala je: *O slobodo, koji zločini su učinjeni u tvoje ime*. Biva u zatvoru sve do 8. studenog 1793. kada ju optužuju za izdaju francuskog naroda i nesigurnosti unutar države te je istog poslijepodneva pogubljena. Suprug, a i ljubavnik Buzot, obojica slomljenog srca, oduzimaju si živote nakon saznanja da je Madame Roland pogubljena.⁶⁰

⁵⁹ "Roland, Madame (1754–1793)", *Encyclopedia.com.*, <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/roland-madame-1754-1793> (pristup: 22.6.2019.)

⁶⁰ Isto, <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/roland-madame-1754-1793> (pristup: 22.6.2019.)

7. ŽENSKI POLOŽAJ NAKON REVOLUCIJE

Svrgavanjem jakobinskoga režima, na vlasti se pojavljuje mladi vojvoda Napoleon Bonaparte koji je izdao zakonik 1804. godine upućen svim žiteljima Francuske. Što se tiče ženskih prava, njihova prava ostaju neizmijenjena, a 1816. godine stanje se dodatno pogoršava kada se razvod (dopušten Zakonom o braku i obitelji) zakonski ukida što žene vraća u stanje feudalizma te kao da revolucije i pobune za njih nikada nije ni bilo. Nedvojbeno je da je Napoleonov zakonik (*Code civil*) bio daleko konzervativniji od donesenih zakona početkom 1790.-ih godina. Napoleon je svoj zakonik smatrao najvećim dostignućem, a neki se autori slažu da je prilikom izdavanja bračnog prava izjavio kako ima nešto što nije francusko, a to je da žena može činiti što joj se sviđa. Osim toga, predlagao je i da se žena ne bi smjela družiti s nekim bez muškog odobrenja.⁶¹

Zapravo, donošenjem ovog zakonika, ženski položaj se unazadio, a njime se ujedno dokazalo da je jedina ženina zadaća rađanje djece i briga o suprugu koji radi i zarađuje za obitelj. Čitajući zakonik, uviđa se potpuna ženina privrženost muškarcu gdje muškarac potpuno štiti svoju ženu, a ona njemu duguje poslušnost. Isto tako, suprug je dužan ženi omogućiti dostojan i pristojan život u skladu s materijalnim mogućnostima, ali se ne može izjasniti kao autonomna žena nego samo uz njegov pristanak. Ipak, to nije vrijedilo onda kada je žena u kaznenom postupku, tada je žena odgovarala za sebe i nije trebala muževu dozvolu. Ono što je možda bio izuzetak, a to je da su žene mogle ostaviti svoju oporuku, ali tu se opet može vidjeti da su žene bile iskorištavane ukoliko su imale ikakve imovine ili nasljedstva.⁶² Jedina ideja koja je preživjela iz vremena feminističke pobune tijekom revolucije, bila je ona zamisao Olympe de Gauges da je brak ugovor muškarca i žene, a ne dogovor oca i/ili budućeg supruga. Razvod je bio moguć (do 1816. godine), ali vrlo kompliciran i uvjetovan samo muškarčevom preljubom, ali ne i ženskom – žena bi tada bila izgnana iz zajednice i zatvorena. Porazna je činjenica da se rađanjem novog oblika društva, Napoleon ipak zadovoljavao

⁶¹ Z. Erent-Sunko, *Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code civila iz 1804. godine – pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative*, <https://hrcak.srce.hr/67124>, 585. (pristup: 22.6.2019.)

⁶² Lyn Reese, "The Wife is Obligated" The French Civil Code (Napoleonic Code) 1800-1820, <http://www.womeninworldhistory.com/TWR-07.html> (pristup: 23.6.2019.)

činjenicom da su žene robovi pa je tako jednom prilikom izjavio kako bi žene trebale slušati muškarce te da je priroda žene učinila robovima.⁶³

⁶³ Nepoznati autor, *The Effect of the Napoleonic Code on Womens Rights.*, <http://www.pitlanemagazine.com/ethnicity-and-gender/the-effect-of-the-napoleonic-code-on-womens-rights.html> (pristup: 22.6.2019.)

8. ZAKLJUČAK

Promatrajući stanje prije Francuske revolucije, može se reći da su neki od razloga pobune samovolja kralja, glad i nepovoljan feudalni režim. Ljudi su u godinama prije revolucije bili proganjani, zatvarani i ubijani bez ikakvoga razloga, no kada se udružila nekolicina gladnih i nezadovoljnih francuskih žitelja, došlo je do tada neviđene revolucije koja je sa sobom pokrenula niz drugih revolucija unutar Francuske i svijeta.

Ženina je glavna uloga bila biti majkom i domaćicom nemareći previše za političko i društveno stanje u Francuskoj, no nekoliko obrazovanih žena toga vremena kao što su Olympe de Gauges i Madame Roland itekako su sudjelovale u podizanju ustanka protiv alarmantnog stanja. One su, ugledajući se na brojne filozofe prosvjetiteljstva, uvidjele da žene trebaju dobiti bolji status u društvu pa je Olympe de Gauges izdala protudeklaraciju u kojoj je jasno u nekoliko dijelova opisala ženina prava i mogućnosti. Povlašteniji odnos naspram muškraca, žene su dobile kada je 1792. donesen zakon o razvodu braka gdje je razvod braka po prvi puta mogla podnijeti žena, no brakovi su se tada počeli raspadati munjevitom brzinom i nepromišljeno. U duhu slobode i po uzoru na jakobince, žene su otvarale svoje ženske klubove u kojima su često raspravljale o politici i pravu jednakosti s muškarcima, ali budući da su bile ratoborne, takvi su klubovi brzo bili ukinuti.

Nakon pada jakobinskoga režima, na vlast dolazi Napoleon Bonaparte koji je izdao Građanski zakonik. U njemu je opisao ženina prava, ali su ona i dalje bila jednaka kao i prije Francuske revolucije, osim u pogledu braka. Brak se temeljio kao društveni ugovor muškarca i žene što je ipak izdiglo ženin položaj u odnosu na ranije jer se razvod braka ipak mogao dogoditi uslijed raznih nedaća. Brojnim budućim pobunama nakon revolucije, stanje je i dalje ostalo isto, kao na primjer, nakon pobune 1848. S obzirom na Veliku Britaniju, Francuska je nazadovala u pogledu davanje ženama pravo glasa i/ili barem dodatnih političkih povlastica. Francuska je možda iznjedrila nekakva ljudska prava, novi poredak i uništenje feudalizma, ali je ipak ostala zemlja koja je među zadnjima dala ženama pravo glasa.

Konačno, ovim se radom htjelo pokazati da, iako je Francuska revolucija donijela povlašteniji položaj muškaraca u društvu, to se nije odnosilo na ženski spol. Donošenjem *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina* jasno se afirmiralo da se nikakva prava i mogućnosti ne daju ženama te se žena nije smatrala građaninom, a da je takva budućnost žene pratila sve do Prvog svjetskog rata.

9. LITERATURA

1. Bessieres, Yves, Niedzwiecki, Patricia. *Women in the French Revolution (1789)*, Bruxelles 1991.
2. Bock, Gisela. *Žena u istoriji Evrope: od srednjeg veka do danas*. Beograd, 2005.
3. Čepulo, Dalibor, „Francuska revolucija i Deklaracija o pravima čovjeka i građanina 1789. godine: problemi političke demokracije“ *Časopis za suvremenu povijest* 21 (1989.) 161-178
4. Erent-Sunko, Z. „Obiteljskopравни položaj žena u Francuskoj od 1789. do 1816. s analizom Code civila iz 1804. godine – pitanje temelja izgradnje suvremene obiteljskopravne regulative“ *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 61 (2011): 573.-594.
5. Hanley, Sarah. "La Loi salique", *Encyclopedie politique et historique des femmes*, (Paris:, 1997), 11-30.
6. Hobsbawm, Eric. *Doba revolucije: Europa 1789-1848*. Zagreb, 1987.
7. Levy, Darline Gay, Applewhite, Harreit Branson, Johnson, Mary Durham (ur.) *Women in Revolutionary Paris, 1789-1795.*, Illionis, 1979.
8. Michelet, Jules. *The Women of French revolution*. Paris, 1853.
9. Mousset, Sophie, *Women's Rights And the French Revolution: A Biography of Olympe De Gouges.*,. New Yersey, 2007
10. Nepoznati autor, *The Effect of the Napoleonic Code on Womens Rights.*, <http://www.pitlanemagazine.com/ethnicity-and-gender/the-effect-of-the-napoleonic-code-on-womens-rights.html> (pristup: 22.6.2019.)
11. Offen, Karen. *European Feminisms, 1700-1950*, Kalifornija, 2000.
12. Pavičić, Marija. *Francuska revolucija*. Zagreb, 1963.
13. Reese, Lyn. "The Wife is Obligated" *The French Civil Code (Napoleonic Code) 1800-1820*, <http://www.womeninworldhistory.com/TWR-07.html> (pristup: 23.6.2019.)
14. Skupina autora. (ur. Enrico Cravetto). *Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije*. Zagreb, 2004.
15. Skupina autora. *Velika ilustrirana povijest svijeta, sv. 13: 1714.-1790.*, Rijeka, 1977.